

Nhiều Việt kiều tại Pháp đã tham gia hoạt động yêu nước, chuyển tài liệu, sách báo tiến bộ về nước. Năm 1925, “Hội những người lao động trí óc Đông Dương” ra đời.

Năm 1923, tại Quảng Châu (Trung Quốc) Lê Hồng Sơn, Hồ Tùng Mậu, Nguyễn Công Viễn v.v. lập ra tổ chức *Tâm tâm xã*. Ngày 19 – 6 – 1924, Phạm Hồng Thái thực hiện việc mưu sát Toàn quyền Đông Dương Méclanh ở Sa Diện (Quảng Châu). Việc không thành, Phạm Hồng Thái anh dũng hi sinh, song tiếng bom của người thanh niên yêu nước ấy đã nhóm tiếp ngọn lửa chiến đấu của nhân dân ta, nhất là trong giới thanh niên. Sự kiện đó “như chim én nhỏ báo hiệu mùa xuân”⁽¹⁾.

2. Hoạt động của tư sản, tiểu tư sản và công nhân Việt Nam

Tư sản Việt Nam đã tổ chức cuộc tẩy chay tư sản Hoa kiều, vận động người Việt Nam chỉ mua hàng của người Việt Nam, “chấn hưng nội hoá”, “bài trừ ngoại hoá”.

Năm 1923, địa chủ và tư sản Việt Nam đấu tranh chống độc quyền cảng Sài Gòn, độc quyền xuất cảng lúa gạo tại Nam Kỳ của tư bản Pháp.

Một số tư sản và địa chủ lớn ở Nam Kỳ (đại biểu là Bùi Quang Chiêu, Nguyễn Phan Long v.v.) lập ra *Đảng Lập hiến* (1923). Đảng này đưa ra một số khẩu hiệu đòi tự do, dân chủ. Nhưng khi được thực dân Pháp nhượng bộ một số quyền lợi (như cho tham gia Hội đồng Quản hạt Nam Kỳ), họ lại thoả hiệp với chúng.

Ngoài Đảng Lập hiến, còn có nhóm *Nam Phong* của Phạm Quỳnh cổ vũ thuyết “quân chủ lập hiến”, nhóm *Trung Bắc tân văn* của Nguyễn Văn Vĩnh đề cao tư tưởng “trực trị”.

Tầng lớp tiểu tư sản trí thức (gồm sinh viên, học sinh và giáo viên, viên chức, nhà văn, nhà báo v.v.) sôi nổi đấu tranh đòi những quyền tự do, dân chủ. Một số tổ chức chính trị như *Việt Nam nghĩa đoàn*, *Hội Phục Việt*, *Đảng Thanh niên* (đại biểu là Tôn Quang Phiệt, Đặng Thai Mai, Trần Huy Liệu, Nguyễn An Ninh v.v.) được thành lập với nhiều hoạt động phong phú và sôi động (mít tinh, biểu tình, bãi khoá v.v.). Nhiều tờ báo tiến bộ lần lượt ra đời. Báo tiếng Pháp có các tờ *Chuông rè*, *An Nam trẻ*, *Người nhà quê*. Báo tiếng Việt có *Hữu thanh*, *Tiếng dân*, *Đông Pháp thời báo*, *Thực nghiệp dân báo*,... Một số nhà xuất bản tiến bộ như *Nam đồng thư xã* (Hà Nội), *Cường học thư xã* (Sài Gòn), *Quan hải tùng thư* (Huế) v.v. đã phát hành nhiều loại sách báo tiến bộ.

Trong phong trào yêu nước dân chủ công khai hồi đó, có một số sự kiện nổi bật như : cuộc đấu tranh đòi nhà cầm quyền Pháp trả tự do cho Phan Bội Châu (1925) các cuộc truy điệu, để tang Phan Châu Trinh (1926).

(1) Trần Dân Tiên, *Những mẩu chuyện về đời hoạt động của Hồ Chủ tịch*, NXB Văn nghệ, H., 1956, tr. 67.